

Datum
2011-06-28

Diariennr
2007-02271

Projektnr

Ert diariennr
N2007/5532/ENT

Näringsdepartementet

103 31 Stockholm

Programmet Forskning om kvinnors företagande

Slutredovisning till Näringsdepartementet

I juli 2007 fick VINNOVA i uppdrag av Regeringen att utforma och genomföra ett treårigt program för forskning om kvinnors företagande. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast 30 juni 2011. Denna rapport avser juli 2007 – 30 juni 2011.

Komplettering med två antologier samt dokumentation från slutkonferens kommer att skickas till Näringsdepartementet senast 1 oktober 2011.

I detta ärende har generaldirektör Charlotte Brogren beslutat. Avdelningschef Lars Wärgård och enhetschef Annika Zika-Viktorsson har deltagit i beredningen. Robert Hamrén har varit föredragande.

Charlotte Brogren
Generaldirektör

Forskning om kvinnors företagande

Slutredovisning till Näringsdepartementet

Sammanfattning

Regeringsuppdraget ”Forskning om kvinnors företagande” är ett led i Regeringens åtgärder för att främja företagandet bland kvinnor, att förnya forskningen och öka kunskapen om kvinnors företagande.

Totalt ingick tio forskningsprojekt vid nio olika universitet och högskolor. Projektgrupperna bestod av forskare från olika discipliner och ämnesområden.

Samtliga projekt har bidragit till att bredda och fördjupa forskningen. Studierna har även pekat ut hinder som kan försvåra för kvinnor att starta och utveckla egna företag. Detta är några exempel:

- Ett sådant hinder är att kvinnor har svårare att få tillgång till offentlig finansiering. Exempelvis avslås kvinnors ansökningar i högre grad än mäns. Vidare rabatteras också kvinnors ansökningar med 75 procent medan mäns ansökningar rabatteras med knappt 50 procent.
- Ett ytterligare problemområde som utpekats är de regionala partnerskapen där finansiella resurser kanaliseras till projekt och branscher där kvinnor har svårt att göra sig gällande, till exempel skog och informationsteknologi.
- Ett annat hinder kan vara utseendet och funktionen på spetsutbildning inom innovation och entreprenörskap samt svenska universitetsinkubatorer, där kvinnor både är numerärt (i den faktiska organisationen och i utbildningarna) och visuellt frånvarande (exempelvis på inkubatorernas hemsidor).

Det flera av projekten i programmet tar upp i sin forskning är att kvinnors företagande är kopplat till politiska reformer och sociala trygghetssystem samt de verksamheter där kvinnor arbetar. Kvinnor tar också ett större ansvar än män för det obetalda arbetet och föräldraledighet, vilket kan påverka möjligheten att starta och driva företag. En möjlig åtgärd skulle därför kunna vara att öka mäns reproduktiva arbete och därigenom frigöra tid för kvinnor. Och en framtida forskningsfråga skulle kunna ta sin utgångspunkt i vad en förändrad social och ekonomisk utveckling med annorlunda familjestrukturer, där kärnfamiljen bara är en av en mängd familjebildningar, har för betydelse för det egna företagandet.

Utmärkande för projekten är att de är fokuserade på forskning och bilden de levererar är komplex och kunskapen kan inte enkelt överföras till konkreta åtgärder utan resultaten behöver sättas i ett sammanhang. En framtida satsning skulle därför kunna inriktas mot praktisk tillämpning av forskningsresultat i form av forskarstött utvecklingsarbete, dvs en FoU-satsning som lägger tonvikt vid utvecklingsaspekten.

Genomförande

Programmet har delats in i två delar. Den första delen omfattade genomgång av befintlig forskning och formulering av en preliminär utlysningstext. Här efterlyste VINNOVA också ett idé-PM där syftet var att fånga upp de viktigaste frågorna både vad gäller kunskapsbehov och samhällsrelevans. Mer än 50 praktiker och forskare från olika ämnesområden och lä-

rosäten hörsammade inbjudan och skickade in förslag och idéer på viktiga forskningsområden.

Vidare arrangerade VINNOVA en workshop där representanter för Almega, Företagarna, Svenskt Näringsliv, Esbri, Forum för Småföretagarforskning, Innovationsbron, Nutek, Näringsdepartementet, med flera, bidrog till utlysningen.

I steg två genomfördes utlysningen och de tio projekt som beviljades medel satte igång med sin forskning. Dessutom arrangerade VINNOVA nätverksträffar med projekten och initierade ett antal publikationer, exempelvis antologierna: "Sesam öppna dig – Forskarperspektiv på kvinnors företagande". Samt antologin "*Kvinnors företagande – mål eller medel?*" (red. Eva Blomberg, Gun Hedlund och Martin Wottle, SNS förlag).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	5
Uppdraget	5
Genomförande	6
Hösten 2007 – Förberedelser och förankring	6
Våren 2008 – Utlysningen öppnas och beslut om finansiering	6
Utlysningen	6
Bedömningsprocessen	7
Beviljade projekt	7
Vidareutveckling av idé-PM:en	8
Hösten 2008 – Projektstart och information om projekten	9
Programkataloger	9
Konferenser	9
En kunskapssammanställning	9
Inledningen av 2009 – Nätverksträff för projekten	10
Avlutningen av 2009 – En andra nätverksträff för projekten	10
2010 – Projekten fördjupar och breddar forskningen	11
2011 – Forskningsresultat	11
Kvinnors finansieringsproblematik	11
Skillnader mellan mäns och kvinnors företagande	11
Universitetsutbildning och inkubatorer	12
EU:s strukturfonder och regionala partnerskap	12
Sverige & USA: en jämförelse	13
2011 - Avslutande aktiviteter	14
Avslutande kommentar	15

Inledning

Regeringen gav i juli 2007 VINNOVA i uppdrag att utforma och genomföra ett treårigt program för forskning om kvinnors företagande. Programmet är ett led i Regeringens åtgärder för att främja företagandet bland kvinnor, att förnya forskningen och öka kunskaperna om kvinnors företagande.

VINNOVAs uppgift är att främja hållbar tillväxt i Sverige genom finansiering av behovsmotiverad forskning och utveckling av effektiva innovationssystem. Satsningen på kvinnors företagande ligger väl i linje med ett av VINNOVAs prioriterade områden, att utifrån näringslivets och samhällets behov stimulera små och medelstora företags forskning, innovation och tillväxt så att det främjar näringslivets förnyelse och internationella konkurrenskraft.

Ett program för "Forskning om kvinnors företagande" har etablerats och genomförts på VINNOVA. Programmet var dels inriktat på att identifiera eventuella diskriminerande eller på andra sätt hindrande strukturer för kvinnors entreprenörskap och företagande, dels på att belysa förutsättningarna för företagande och tillväxt i könssegregerade branscher. Totalt ingick tio forskningsprojekt vid nio olika universitet och högskolor. Projektgrupperna bestod av forskare från olika discipliner och ämnesområden. De olika projekten inkluderar forskargrupper som inte tidigare studerat kvinnors företagande samtidigt som även etablerade forskare inom området ingår i programmet. Den samlade projektportföljen kommer därför att både förstärka och förnya forskningen om kvinnors företagande.

Som resultat av programmet förväntas:

- Att eventuella diskriminerande eller på andra sätt hindrande strukturer och ramverk för kvinnors entreprenörskap, innovation och företagande har identifierats och synliggjorts.
- Ökad kunskap har erhållits om hur olika bransch- och närings specifika förutsättningar påverkar kvinnors (och mäns) företagande.
- Att forskningen om kvinnors entreprenörskap och företagande har förstärkts och breddats.

Uppdraget

I Regeringens uppdragsbeskrivning hänvisas till tidigare forskning som konstaterat att kvinnor som företagare uppvisar stora variationer i sitt företagande och som individer, och att kvinnors företagande är beroende av omgivningen och situationen i allmänhet. Det finns stora skillnader mellan kvinnors företagande i olika länder, regioner och sektorer. Det konstateras att kvinnor sällan står i fokus i entreprenörskapsforskningen och att forskningen om entreprenörskap i mycket liten utsträckning haft en genusaspekt. Detta anges som ett viktigt skäl för Regeringens beslut om forskningsprogrammet. Det saknas dessutom nästan helt forskning om kvinnors företagande med inriktning mot sysselsättning, tillväxt och lönsamhet.

Målet för programmet skulle vara att förstärka och förnya forskningen om kvinnors företagande. Syftet angavs till att förbättra förutsättningarna för kvinnors företagande för att på sikt öka sysselsättningen. Två delområden (delprogram) angavs som centrala: Hinder för kvinnors företagande och entreprenörskap, samt förutsättningar för tillväxt i kvinnors (och mäns) företagande i könssegregerade branscher. Den starkt könssegregerade arbetsmarknaden avspeglas i företagandet. Det gör att inte bara hinder, utan även skillnader i tillväxförutsättningar mellan kvinnors och mäns företagande, blir väsentligt att beakta.

För ändamålet avsattes 30 miljoner kronor. Uppdraget skall delredovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 22 februari 2009 och slutredovisas senast den 30 juni 2011.

Genomförande

I denna rapport redogörs för de aktiviteter som genomförts av VINNOVA från 2007 fram tills programmet avslutas juni 2011. Redovisningen tar upp det arbete som utförts och de viktigaste händelserna varje år.

Hösten 2007 – Förberedelser och förankring

Uppdraget placerades organisatoriskt vid VINNOVAs enhet för Arbetslivsutveckling (numera, Enheten för arbetsorganisation & ledning). Under hösten 2007 genomfördes förarbetena till utlysningen. Dessa omfattade i ett första steg genomgång av befintlig forskning och formulering av en preliminär utlysningstext. Mot bakgrund av VINNOVAs uppgift att finansiera behovsmotiverad forskning genomfördes inledningsvis ett antal aktiviteter för att fånga upp olika aktörers behov av kunskap i relation till frågan om kvinnors företagande.

För det första efterlyste VINNOVA idé-PM om de viktigaste frågorna och områdena när det gäller att få kvinnors företagande att växa, både vad gäller kunskapsbehov och samhällsrelevans. Syftet med detta var att belysa kvinnors företagande ur olika perspektiv och att få konkreta idéer kring viktiga forskningsfrågor inför den kommande utlysningen. Mer än 50 praktiker och forskare från olika ämnesområden och lärosäten hörsammade inbjudan och skickade in förslag och idéer på viktiga forskningsområden. Även om ramarna för utlysningen redan var definierade i uppdraget från Regeringen gav dessa PM en fördjupad bild av den mångfald av områden som var relevanta att beakta i relation till frågan om kvinnors företagande, såväl forsknings- som policymässigt. Dessa idé-PM genererade en bra grund för den slutliga formuleringen av utlysningstexten.

Vidare arrangerade VINNOVA en workshop för att diskutera tankarna bakom den kommande utlysningen och få synpunkter på utlysningstextens utformning. Till detta seminarium inbjöds representanter för centrala aktörer som Almega, Företagarna, Svenskt Näringsliv, Esbri, Forum för Småföretagarforskning, Innovationsbron, Nutek, Näringsdepartementet, med flera. På workshopen presenterades en bakgrund till satsningen där bl a Forum för Småföretagarforskning berättade vad som gjorts i deras tidigare satsning och Nutek redogjorde för sitt arbete med att främja Kvinnors företagande. Utlysningstextens utformning diskuterades och reviderades senare mot bakgrund av dessa diskussioner.

Som ytterligare ett led i förberedelserna arrangerade VINNOVA och Nutek en workshop med en grupp från Norge (Norges Forskningsråd, Innovasjon Norge och SIVA) som har ansvar för den Norska Regeringens satsning på kvinnors företagande. Mötet var ett utbyte av information och erfarenheter och gav input till utlysningens utformning och genomförande.

Förutom dessa aktiviteter, och sedvanligt arbete med att kvalitetssäkra utlysningen internt på VINNOVA, diskuterades utlysningstexten med projektledaren för Nuteks program för kvinnors företagande och med Näringsdepartementet, såväl i möten som via e-post, vid ett flertal tillfällen.

Våren 2008 – Utlysningen öppnas och beslut om finansiering

Under våren 2008 var arbetet koncentrerat på att öppna utlysningen och på bedömnings- och beslutsprocessen. Dessutom initierades arbetet med att göra en skrift på basis av ett urval av de idé-PM som skickats in.

Utlysningen

Utlysningen öppnade i februari 2008. Syftet med utlysningen formulerades som att "... generera ny forskningsbaserad kunskap som kan användas för att förbättra förutsättningarna för

kvinnor att starta, driva och utveckla företag och därmed på sikt öka sysselsättningen och tillväxten i svensk ekonomi". Avsikten var att förstärka och bredda forskningen om kvinnors företagande. Forskning efterfrågades som kan bidra med, eller skapa underlag för, konkreta förslag till hur hinder för kvinnors entreprenörskap och företagande kan undanröjas, och hur förutsättningar kan förbättras i olika branscher för utveckling och tillväxt i kvinnors företag. De projekt som finansierades inom utlysningen skulle i normalfallet utgå från ett genusperspektiv, men detta var inte ett absolut krav. I de fall ett genusperspektiv inte ansågs relevant skulle detta motiveras. Det angavs också att VINNOVA ser positivt på sökande från områden/discipliner där frågor kring kvinnors företagande i mindre utsträckning varit i fokus för forskningen, såsom t ex nationalekonomi och juridik.

När utlysningen stängde den 8 april hade 37 ansökningar inkommit. Detta kan betraktas som relativt bra med tanke på att området är jämförelsevis smalt akademiskt sett. Ansökningarna inkom från 18 olika högskolor och forskningsinstitut. Antalet ansökningar per sökande varierade från Umeå universitet med sex ansökningar till enstaka ansökningar från så olika institutioner som KTH och Restaurangakademin. Projektgrupperna representerade ett brett spektrum av ämnesområden och discipliner. Flest sökande återfanns inom ämnesområdet företagsekonomi inklusive entreprenörskap, men även områden som juridik, lärarutbildning och musikvetenskap fanns representerade.

Bedömningsprocessen

Bedömningen av ansökningarna gjordes av en kommitté bestående av tio sakkunniga forskare och representanter från näringsliv och samhälle. Forskarna bestod av fem professorer med olika bakgrund och ämneskompetens, varav två var från andra nordiska länder. Från näringslivet ingick en företagande kvinna (vice VD i tillverkande företag) och en representant för organisationen Företagarna. Samhället representerades av en person från Nutek och en politiker från Regeringens näringsutskott.

De kriterier som användes vid bedömningen var relevans i förhållande till programmets målsättning och syfte, vetenskaplig kvalitet, projektets genomförbarhet samt förmåga att sprida och nyttiggöra projektresultatet till vetenskaplig och samhällelig nytta. I kontakter med Näringsdepartementet betonades vikten av vetenskaplig kvalitet i projekten.

Efter att enskilt ha granskat och bedömt varje ansökan samlades gruppen under en dag i maj för att resonera sig fram till en gemensam rekommendation till VINNOVA om vilka projekt som skulle få finansiering. I något fall hade ansökan dessförinnan remitterats till ytterligare sakkunniga inom ett område som krävde fördjupad sakkunskap. Många ansökningar var av hög kvalitet, såväl relevansmässigt som vetenskapligt. Andra projektförslag bedömdes som mycket intressanta men hade brister i någon eller några av de övriga bedömningskriterierna. Exempelvis fanns några ansökningar som fokuserade områden där hinder för kvinnors företagande inte studerats i någon större omfattning, men som inte kunde beviljas på grund av att den forskningsmässiga kvaliteten var alltför låg.

Beviljade projekt

Med ledning av bedömningsgruppens rekommendation fattade VINNOVA det formella beslutet om att följande 10 projekt skulle beviljas finansiering:

Titel	Projektledare	Ämnesområde
Att gå in i politiken: Kvinnliga företagare som policyentreprenörer i svensk politik, 1990 – 2008.	Eva Blomberg Södertörns högskola	Historia
Akademiskt nyföretagande: inkubatorer och entreprenörsutbildning för kvinnors företagande	Asa Lindholm Dahlstrand Högskolan i Halmstad	Teknik, ekonomi, sociologi

I välfärdsstatens skugga: Det svenska företagandets genuskaraktär 1950-2005	Lena Andersson-Skog Umeå universitet	Ekonomisk-historia
Kvinnors företagande i spåren av offentlig sektors omvandling	Elisabeth Sundin Linköpings Universitet	Företagsekonomi
Förståelse och användning av genus/kön i stödpraktik: En internationell jämförelse	Helene Ahl Högskolan i Jönköping	Företagsekonomi
RIKA – Riskkapitalaccess: Förutsättningar för kvinnoägda / ledda företag.	Jeaneth Johansson Luleå tekniska universitet	Redovisning och styrning
Hur påverkas bedömningar av risk och förmåga i nya företag av entreprenörens kön?	Carin Holmquist Handelshögskolan i Stockholm	Företagsekonomi
EU:s strukturfonder och regionala partnerskap – hinder eller resurs för kvinnors företagande?	Gun Hedlund Örebro universitet	Statskunskap, kulturgeografi
Könsskillnaderna på arbetsmarknaden och deras inverkan på kvinnors företagande	Dominique Anxo Växjö universitet	Nationalekonomi
Föreställningar om kvinnor som familjeföretagare – hinder för kvinnors övertagande vid ägarskiftet.	Leif Melin Internationella Handelshögskolan i Jönköping	Företagsekonomi

Den samlade portföljen av projekt utgjorde en bra grund för att öka kunskaperna om kvinnors företagande. Projekten fokuserar relevanta frågor ur olika perspektiv, från olika ämnesmässiga utgångspunkter och med hjälp av olika metoder, kvalitativa och kvantitativa. Ämnesmässigt företräder projektgrupperna inte enbart företagsekonomi/entreprenörskap, utan även nationalekonomi, redovisning, statskunskap, kulturgeografi, historia, ekonomisk historia och sociologi. I vissa fall har etablerade forskare, vars tidigare forskning inte i någon större utsträckning beaktat genusaspekter, etablerat samarbete med genusforskare. Detta innebär att programmet breddat forskningen om kvinnors företagande genom att inkludera nya ämnesområden och forskargrupper samtidigt som en fördjupning kan ske genom de etablerade forskare inom området som även ingår i programmet.

Projekten fokuserar så skilda frågeområden som t ex företagandets villkor utifrån ett politiskt och historiskt perspektiv, gränsdragningen mellan företagande och anställning med fokus på det tillfälliga företagandet som historiskt karaktäriserat kvinnor, diskriminerande faktorer i det regionala utvecklingsarbetet, förutsättningar för kvinnors företagande i den offentliga sektorns avreglering, samt områden som ägarskiftet, förvärv, internationella jämförelser och universitetsinkubatorer.

Som resultat av programmet förväntas 1) Att eventuella diskriminerande eller på andra sätt hindrande strukturer och ramverk för kvinnors entreprenörskap, innovation och företagande har identifierats och synliggjorts. 2) Ökad kunskap har erhållits om hur olika bransch- och närings specifika förutsättningar påverkar kvinnors (och mäns) företagande. 3) Att forskningen om kvinnors entreprenörskap och företagande har förstärkts och breddats.

Vidareutveckling av idé-PM:en

De idé-PM som skickats in till VINNOVA med förslag på viktiga forskningsfrågor och områden bedömdes vara en viktig resurs för det fortsatta arbetet i programmet, men också något som kunde vara värdefullt för fler att få ta del av. För att ta tillvara och sprida de olika teman kring forskning om kvinnors företagande som idé-PM:en gav uttryck för beslutade VINNOVA att inbjuda ett urval av författarna att vidareutveckla sin PM. Tanken var att dessa beskrivningar sedan skulle bilda basen för en populärt skriven bok kring olika teman för forskning om kvinnors företagande. Avsikten var att denna skrift skulle ge en rik och mångfasetterad illustration av området och en översikt över forskningen.

Urvalet av personer som bjöds in att fördjupa ett tema baserades på de PM som bedömdes speciellt utvecklade eller intressanta. Någon bedömning av möjligheten att få forskningsmedel gjordes således inte. Inte heller skulle medverkan i att utveckla ett tema påverka möjligheten att få forskningsmedel i utlysningen. För att inte påverka ansökningsprocessen sattes slutdatum för de utvecklade PM:en efter att utlysningen hade stängts.

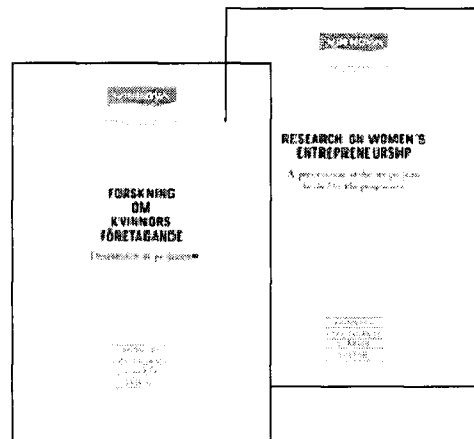
Hösten 2008 – Projektstart och information om projekten

Under hösten 2008 startade projekten sitt arbete. För VINNOVAs del åtföljdes detta av ett informationsarbete med programkataloger, en bok om kvinnors företagande ur ett forskarperspektiv och konferenser i samarbete med Nutek.

Programkataloger

För att informera om programmet på ett lättöverskådligt sätt sammanställdes en enkel programkatalog där vart och ett av projekten presenterades kortfattat. En motsvarande katalog togs även fram på engelska.

Katalogerna finns att beställa eller ladda ner gratis från VINNOVAs hemsida, under publikationer.

Konferenser

Under oktober arrangerade Nutek i samarbete med VINNOVA en konferens med titeln "Forskning och Erfarenhet – Främja kvinnors företagande" som främst vände sig till personer som arbetar med projekt inom ramen för programmen "Resurscentra för kvinnor" och "Främja kvinnors företagande 2007–2009". Under konferensen presenterade åtta av de tio forskningsprojekt som ingår i VINNOVAs program sina projekt. Personer som praktiskt arbetar med att främja kvinnors företagande fick här en möjlighet att få veta mer om forskningen och kunde diskutera sina erfarenheter med forskarna. Det gav i flera fall såväl praktikerna som forskarna erfarenheter som de kunde använda i sina respektive projekt.

Vidare deltog VINNOVA i december i en workshop kring Nuteks program Främja kvinnors företagande och Ambassadörsprojektet. I workshopen redogjorde Nutek för resultatet hittills och möjligheter till fortsatt utbyte diskuterades. VINNOVAs programledare inbjöds också till Entreprenörskapsenheten på Näringsdepartementet och informerade om de projekt som ingår i forskningsprogrammet.

En kunskapssammanställning

De fördjupade idé-PM som initierats under våren resulterade i ett antal uppsatser som var och en fokuserade ett specifikt tema med relevans för forskning om kvinnors företagande. Efter språklig bearbetning med hjälp av en journalist och lay out-mässig redigering sammanställdes uppsatserna till en antologi med titeln "Sesam öppna dig" – Forskarperspektiv på kvinnors företagande".

Boken består av fjorton fristående uppsatser som belyser olika teman kring forskning om kvinnors företagande, både vad gäller kunskapsbehov och samhällsrelevans. Boken vänder sig till forskare och beslutsfattare som intresserar sig för kvinnors företagande och entreprenörskap, men den

ger även personer med ett allmänt intresse av området en möjlighet att ta del av forskningen på ett överskådligt sätt. Den utgör en bra genomgång av forskningen och innehåller en bred referenslista till den viktigaste litteraturen inom området.

Boken visar på den mångfald av områden som påverkar kvinnors företagande. Det är till exempel tydligt att det inte enbart är med näringspolitiska åtgärder som man kan intressera kvinnor för och stödja kvinnors företagande. Texterna visar att det är väl så angeläget att studera, och eventuellt förändra, regler och strukturer inom familjepolitikens, arbetsmarknadspolitikens och utbildningspolitikens områden. Bidragen visar också att ord som företagare, entreprenör, innovation och rådgivning inte är neutrala begrepp utan måste ifrågasättas för att stöd för kvinnors företagande ska få sin rätta utformning. Annars risker de att hindra framförallt unga kvinnor från att identifiera sig som företagare, entreprenör eller innovatör.

Boken har väckt stort intresse även i våra nordiska grannländer. Eftersom den är en antologi där ett antal författare har sammanställt forskningen inom olika teman och dragit egna slutsatser svarar respektive författare själv för innehållet i sin text. De tolkningar, argument och slutsatser som förs fram är således inte uttryck för en officiell hållning på VINNOVA.

Inledningen av 2009 – Nätverksträff för projekten

I början av februari 2009 arrangerade VINNOVA en första nätverksträff för projekten i programmet. Syftet var att projektdeltagarna skulle lära känna varandras projekt, utbyta erfarenheter och diskutera möjligheter till fortsatt samarbete. I träffen deltog även representanter från Nuteks program och två personer från bedömningsgruppen. Även departementssekreteraren på Näringsdepartementet var inbjuden, men fick förhinder i sista stund.

VINNOVAs idé med denna typ av nätverksträffar är att projekt i en utlysning som fokuserar ett gemensamt problemområde har stor nytta av att utbyta erfarenheter sinsemellan och kan vara en viktig resurs för varandra. Träffen inleddes med att samtliga projekt presenterade sin forskning följt av en kort diskussion. Under presentationerna väcktes många idéer till samverkan och utbyte av erfarenheter, och under dagen diskuterades möjligheter till samarbete. Även ett fortsatt samarbete med Nuteks program diskuterades samt hur kommande träffar ska utformas. Avslutningsvis föreläste en vetenskapsjournalist om hur erfarenheter kan spridas från projekten till media. Syftet var att detta längre fram skulle leda till att satsningen fick genomslag i media av olika slag.

Avlutningen av 2009 – En andra nätverksträff för projekten

En andra nätverksträff för projekten arrangeras i Jönköping 25-26 november 2009. Vård och arrangör denna gång var de två projekten från Jönköpings högskola. Under första dagen berättade företagare om sina erfarenheter av att äga, driva och utveckla ett företag. Samtalen var givande med efterföljande frågor från alla forskare utifrån deras specifika perspektiv. Därtill fick närvarande en presentation av projekten från Örebro universitet och Högskolan i Halmstad. Under dag två anordnades temadiskussioner kring: *databaser, varför ska kvinnor bli företagare? Finansiering som resurs eller hinder, metoder och urval, familjen som hinder eller tillgång, privatiseringar och dess konsekvenser för kvinnor*. Samtalen skapade kopplingar och gav idéer över de disciplingränser som finns representerade inom programmet. Utöver

att samtliga forskare deltog under dessa dagar var även näringsdepartementet närvarande genom departementssekreterare Soledad Aquilar Oddershede.

2010 – Projekten fördjupar och breddar forskningen

De fortsatta insatserna från VINNOVA kom att riktas mot att stödja samarbetet mellan projekten och resultatspridningen från programmet. Projekten har under tiden löpt på väl och i linje med hur samhällsvetenskaplig forskning tar sig uttryck har en stor del av tiden ägnats åt insamling av empiri samt analysarbete under 2010. Utmärkande för programmet är att det i första hand bedrivits forskning och inte utredning eller utveckling. Inom samhällsvetenskapen är en av forskningens viktigaste uppgifter att bidra till en djupare förståelse av ett fenomen, men också att problematisera det som vi tar för givet och visa på alternativa tolkningar. Och forskningen gör det alltid utifrån ett visst (teoretiskt) perspektiv.

2011 – Forskningsresultat

Forskningen inom programmet pekar ut tydliga hinder men även möjligheter för kvinnligt företagande. Projekten anlägger olika perspektiv och har olika frågeställningar att besvara. Några exempel på resultat följer nedan:

Kvinnors finansieringsproblematik

Ett av programmets projekt har studerat skillnader mellan män och kvinnor när det kommer till access till offentlig finansiering. Här visar de att kvinnor generellt söker mindre belopp än män och får också mindre. Män söker i genomsnitt 1,5 gånger mer kapital än kvinnor men erhåller i genomsnitt 3 gånger så mycket kapital som kvinnorna. Kvinnors ansökningar avslås dessutom i högre utsträckning än mäns. Vidare rabatteras också kvinnors ansökningar med 75% medan mäns ansökningar rabatteras med knappt 50%. Slutsatsen är att det finns en skevhet till fördel för män när det kommer till fördelningen av kapital mellan könen. Detta trots att offentliga finansärer har tydliga krav på jämställdhet samt en målsättning att satsa på kvinnors företagande.

Ett ytterligare intressant projekt pekar ut de svårigheter kvinnor har att få lån till sina affärsidéer. Forskarna menar att problemet är att det finns för få kvinnliga långgivare då män tenderar att göra hårdare bedömningar än kvinnor som i sin tur leder till att kvinnor missgynnas. De menar att det snabbaste sättet att stimulera kvinnors företagande är att se till att kvinnors finansieringsansökningar i högre grad hanteras av andra kvinnor.

Skillnader mellan mäns och kvinnors företagande

Ett annat projekt har titta närmare på skillnader mellan män och kvinnors företagande och funnit att kvinnor i förhållande till män är både äldre och har högre utbildning vid företagsstart. Vidare anger kvinnor i högre grad än män att de blivit företagare för möjligheten till flexibla arbetstider, för män anges i högre grad en förväntan om högre inkomster. Samtidigt betonas att kvinnors företagande inte är en strategi att lösa "livspusslet". Ett av projekten har en ekonomihistorisk vinkel genom att det undersöker utvecklingen av kvinnor och mäns företagande mellan åren 1950-2005. Generellt kan sägas att kvinnors företag är små till storleken

under hela undersökningsperioden. Vidare har de sett att egenföretagandet under 1990-talet ökar. Vidare att kvinnor som har flera anställda har i högre grad än män deltidsanställd personal. Omfattningen av kvinnors företagande är nära kopplat till politiska reformer som reglerar sociala trygghetssystem och de verksamheter där kvinnor traditionellt arbetar, vård, omsorg, service et cetera. Mäns företagande tycks i betydligt högre grad vara beroende av ekonomiska konjunkturer och marknadsutveckling.

Universitetsutbildning och inkubatorer

Ytterligare kunskap om kvinnors företagande kommer fram i ett projekt som studerar Universitetsutbildning inom entreprenörskap samt universitetsinkubatorer. Universiteten är ett område med tydlig könssegregering, till exempel finns det få kvinnor på höga befattningar. Samtidigt erbjuder universiteten stora möjligheter till utbildning och lärande, som kan användas för att förbättra förutsättningarna för kvinnor att starta, driva och utveckla företag.

Både universitetsutbildning och inkubatorer kan vara viktiga mekanismer för företagsfrämjande, men samtidigt måste dessa undvika att oavsiktligt befästa rådande normativa köns-
mönster. Projektet har analyserat vilken roll universitetsinkubatorer och entreprenörsutbildningar har för främjandet av kvinnors företagande, samt om och hur dessa kan utvecklas för att reducera hinder i samband med det kvinnliga nyföretagandet.

44 svenska universitetsinkubatorers hemsidor och elva ansökningar om ”spetsutbildning inom innovation och entreprenörskap” som sändes till HSV 2009, har undersökts. Studien har granskat hur inkubatorerna presenterar sin verksamhet på Internet, för att attrahera sina intressenter och potentiella nya entreprenörer, samt om dessa främjar eller hindrar kvinnor att söka sig dit. Projektet har också genomfört fokusgrupp intervjuer med såväl kvinnliga inkubatorföretagare som entreprenörskolestudenter. Till detta kommer analyser av kvinnors företagande i de universitetsinkubatorer som ingår i Innovationsbrons Inkubatorprogram. Materialet visade att män är överrepresenterade i styrelser, bland coacher, rådgivare och bland existerande och före detta entreprenörer, medan kvinnor är i majoritet bland inkubatorns administrativa personal. Den maskulina bilden av en entreprenör i en inkubator dominerar även på hemsidor. Inte på någon sida fann projektet en enda bild eller symbol av en kvinna som entreprenör. Bilderna på inkubatorernas hemsidor bekräftar föreställningen om entreprenörskap som något manligt. Kontentan är att det finns fog att fundera kring en utveckling av entreprenörskapsutbildningar där även kvinnor inkluderas och att inkubatorerna skulle gynnas av en mer lyhördhet inför kvinnors affärsidéer.

EU:s strukturfonder och regionala partnerskap

EU:s partnerskap i regionala fonden (ERUF) och dess betydelse för kvinnors företagande är ett ytterligare undersökningsområde inom ramen för programmet. Forskarna menar här att det är viktigt att skilja på ideal och praktik. Idealet talar om gemensam problemlösning, aktivt deltagande från olika grupper, delat ansvar och beslut i konsensus där målet är att skapa ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart samhälle. Praktiken kan se mycket olika ut och olika partnerskap bör studeras utifrån sina skilda förutsättningar. Sammantagen menar de att partnerskapen inte kan ses som en generell resurs för företagande kvinnor och deras intressen. På strukturell nivå är de snarare en resurs för män, i projekt om riskkapital anges till exempel

att kvinnor inte är aktuella och triple helix (samverkan mellan universitet/högskolor, företagande och offentlig sektor) är en manlig angelägenhet, finansiella resurser kanaliseras till projekt och branscher där kvinnor har svårt att göra sig gällande, till exempel skog, IT- och annan teknik. Ett sätt att motverka detta tillstånd skulle kunna vara att ställa krav på namngivna referensgrupper med hälften kvinnor och män i förarbetet till strukturfondsprojektansökningar. Vidare menar de att det är viktigt få till stånd regionala konferenser för kvinnor från olika samhällssfärer för att stimulera strategiska allianser.

Sverige & USA: en jämförelse

Ett annat projekt jämför välfärdssystemens och politikens roll för kvinnors företagande i Sverige och USA – dels för att välfärdssystemen skiljer sig ganska markant, och dels för att kvinnors företagande i USA har ökat dramatiskt sedan tidigt 1970-tal och därför framhålls som en förebild. Att amerikanska kvinnor skulle vara mer företagsamma än de svenska menar forskarna är en myt – företagsamheten är ett resultat av en annorlunda arbetsmarknadsstruktur och ett annorlunda välfärdssystem. Eftersom svenska kvinnors företagande är nästan lika frekvent trots ett system som gynnar anställning kan man till och med hävda att svenskorna är de mest företagsamma. Projektet visar också att rättvisa regler är en grundförutsättning för att kvinnor skall ha samma chanser som män att starta företag. Studien visar vidare att stödåtgärder som sidoordnar kvinnor riskerar att befästa könsstereotyper. I grunden har nyföretagare samma behov av stöd och kunskap, oavsett kön. Åtgärder för ökat genusmedvetande i ordinarie stödstrukturer framstår därför som den allra viktigaste åtgärden.

Vidare är glidningen mellan tillväxtargument och jämställdhetsargument i stödprogrammen olycklig. De är inte nödvändigtvis förenliga. Om ekonomisk tillväxt är viktigast, menar forskarna att det är klokast att stödja företag med stor tillväxtpotential, oavsett vem som äger dem.

Om man å andra sidan menar allvar med att vilja åstadkomma jämställdhet är det inte säkert att satsningar på kvinnors företagande är det mest effektiva. Varken företagande eller anställning har lett till ekonomisk eller annan jämställdhet mellan män och kvinnor.

I båda länderna finns kvinnor i branscher med låga vinstmarginaler, i båda länderna tjänar kvinnor ungefär 80 procent av vad män tjänar, och i båda länderna gör kvinnorna mest av det obetalda hemarbetet. Varken marknadskrafterna eller välfärdsstaten har lyckats ändra på detta. De menar vidare att det sannolikt krävs åtgärder inriktade på att öka mäns reproduktiva arbete, som exempelvis kvoterad föräldraförsäkring, för att på allvar påverka genusordningen.

Slutligen menar de att Sverige bör värna vår välfärdsmodell. Den ger unika möjligheter för kvinnor att delta i arbete och näringsliv på samma villkor som män. Företagare är precis lika beroende av fungerande barnomsorg, sjukförsäkring och föräldraförsäkring som anställda. Om något, så bör modellen förstärkas så att företagare omfattas av samma trygghet som anställda. Då skulle sannolikt ännu fler kvinnor satsa på eget företagande.

Studien tyder på att kvinnors företagande, eller brist på företagande, kan ses som ett svar på välfärdsstatens konstruktion snarare än som ett resultat av individuella företagaregenskaper eller statliga stödåtgärder.

2011 - Avslutande aktiviteter

Under det avslutande skedet har samtliga projekt publicerat sin forskning i nationella och internationella tidskrifter, deltagit vid konferenser, seminarier, regionala träffar både inom akademien samt utanför. En central publikation för programmet färdigställs under slutet av juni 2011. Antologin "Kvinnors företagande – mål eller medel?" (red. Eva Blomberg, Gun Hedlund och Martin Wottle, SNS förlag). VINNOVA kommer därtill att publicera en populärvetenskaplig rapport om projekten under månadsskiftet juni/juli. Under våren 2011 har den tredje uppgiften intensifierats och programmet har synliggjorts i tidningen *Entré*, i nummer 1/2011 hade vi en 4-sidors temaartikel avseende forskning om kvinnors företagande. Dessutom var det ett 2-sidors porträtt av en av de forskare som erhållit finansiering inom ramen för projektet. *Entré* har en upplaga på 16.000 exemplar. I det elektroniska nyhetsbrevet *e-Entré* (i nummer 1-5) har det funnits med artiklar om forskningsprogrammet och några av forskningsprojekten. *e-Entré* går ut till över 8.000 prenumeranter.

Den 8 mars genomfördes en Estradföreläsning med rubriken "Kvinnors företagande: Politik & Praktik". Föreläsare var: Helene Ahl, professor, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping, ekonomie doktor Cecilia Bjursell, Internationella Handelshögskolan i Jönköping och Carin Holmquist, innehavare av Familjen Stefan Perssons professur i Entreprenörskap vid Handelshögskolan i Stockholm. Annika Zika-Viktorsson, enhetschef, VINNOVA, Gunilla Thorstensson, ansvarig för programmet Främja kvinnors företagande på Tillväxtverket och Liselotte Norén, Mongara, en av regeringens ambassadörer för kvinnors företagande var kommentatorer. Föreläsningen samlade 148 deltagare. Föreläsningen finns som webb-TV på ESBRI's webbplats.

Den 8 mars genomfördes ett policyseminarium som samlade uppemot 20 deltagare från myndigheter, organisationer, akademi samt näringsliv. Tre forskare inledde seminariet (Helene Ahl, professor, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping, ekonomie doktor Cecilia Bjursell, Internationella Handelshögskolan i Jönköping och Carin Holmquist, innehavare av Familjen Stefan Perssons professur i Entreprenörskap vid Handelshögskolan i Stockholm). Därefter var det en öppen diskussion. Policyseminariet arrangerades av ESBRI och VINNOVA i samarbete med Tillväxtverket. Seminariet finns dokumenterat som en artikel i Kunskapsbanken på ESBRI's webbplats. I september/oktober kommer ytterligare ett policyseminarium att arrangeras där forskning och forskare från forskningsprogrammet om kvinnors företagande medverkar.

Länk: http://www.esbri.se/artikel_visa.asp?id=1027

Den 2 september genomförs en slutkonferens för forskningsprogrammet. Konferensen riktar sig till policymakare och företagare för att de ska ta del av forskningen som producerats inom ramen för programmet. Förutom några av forskarna som fått finansiering kommer bland annat Statssekreterare Catharina Håkansson-Bohman, professor Elisabeth Gatewood, Wake Forest University (utländsk key-note och internationellt erkänd forskare med tyngdpunkt på kvinnors företagande), Elisabeth Thand-Ringqvist, vd Företagarna och Sara Modig, näringsdeparte-

mentet att medverka. Dessutom kommer VINNOVAS generaldirektör Charlotte Brogren att delta. Konferensen kommer att filmas och rapporteras om i tidningen Entré.

Avslutande kommentar

Forskningen i programmet har kartlagt olika aspekter av kvinnors företagande men också analyserat, problematiserat och uppmärksammat relevanta aspekter där både hinder och möjligheter har blottlagts. Ett av syftena med utlysningen var även att bredda forskningen om kvinnors företagande, vilket också projekten också resulterat i. Den fördjupade forskningsbaserade kunskapen utgör ett viktigt underlag men resultaten är inte entydiga utan snarare komplexa och det kräver att de sätts i ett sammanhang för att kunna omsättas i kommande beslut och policyåtgärder. Ett framtida komplement till det pågående forskningsprogrammet skulle därför kunna inriktas mot praktisk tillämpning av forskningsresultat i form av forskarstött utvecklingsarbete, dvs en FoU-satsning som lägger tonvikt vid utvecklingsaspekten. Detta är något som VINNOVA har stor erfarenhet av.